

Ранко В. Поповић¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

ПОЧЕЦИ СРПСКЕ УМЈЕТНИЧКЕ ПРИПОВИЈЕТКЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Апстракт: Специфичне историјске околности на увијек немирном Балкану условиле су продужено трајање традиционалних образаца епске културе, тако да се и карактеристични епски наратив неизбежно наметнуо као основно језгро умјетничке приповијетке наших динарских крајева, како је то у своје вријеме уочио још Јован Кршић, пишући о приповедачкој Босни. „Душа Босне била је у народној песми”, биљежи он 1928. у предговору зборника Групе сарајевских књижевника под насловом Са страна замагљених. Да су епски модели наратива, односно градивни елементи сужеа, преузети из предања, па онда стављени у садејство с грађом коју је умјетницима налагала савремена стварност, постали трајна одлика приповједача најепскијих српских покрајина, Херцеговине и Босне, најбоље показују репрезентативни узорци, првенствено Ђоровићева, Кочићева, Андрићева и Ђопићева приповједна проза. У овом раду ријеч је о приповједачким покушајима њихових претходника, који су већином били и Вукови настављачи на послу записивања усменог књижевног наслеђа.

Кључне ријечи: усмено приповиједање, записи и натписи, бесједе, епистоле, љетописи, етнографски списи, умјетничка приповијетка.

Ако није мјесто за живљење, а оно је мјесто за причање, каже Матија Бећковић за своја завичајна Ровца, село Веље Дубоко, забит укривену у дубинама црногорских брда, из чијег је древног језика, са саме границе заборава, он извукао драгоцјено трокњиже епски распричане дијалекатске поезије. Ова истина која вриједи за пјесников завичај у цијелости се може примијенити на сав динарски масив, па и већи дио Босне, а посебно Херцеговине, и то оне високе, источне, старе. Прича и причање ту су од памтивијека били знатно

¹ ranko.popovic@ff.unibl.org

више од свакодневне комуникације, задуго чувајући статус посвећеног чина и обредне радње. Прастари дух приче био је, уз змију чуваркућу и свеце на дувару, чувар кућног огњишта. Све се то збивало у озрачју изворне херојско-патријархалне цивилизације у којој је ријеч имала знатно већу цијену од ствари и гдје се стварала наша класична усмена књижевност, чији су коријени дотицали оне најдубље слојеве људске свијести у којима „дјелују искомска, примордијална колективна искуства и на основу њих се развијају и обнављају митске приче, призори и слике” (Лешић 1991: 22). Свеукупну снагу епске матрице као источника српске класичне усмености понајбоље свједоче посебне личности главних Вукових казивача, попут Тешана Подруговића из гатачких Казанаца, Старца Милије и Старца Рашка, оба из Старога Колашина, те Вуковог ђеда Јоксима, старином Дробњака из Петњице. Сви су они одреда жива илустрација оног антрополошког одређења Бронислава Малиновског које каже да мит за примитивног човјека није тек прича која се прича, већ стварност која се живи. Специфичне историјске околности на увијек немирном Балкану условиле су продужено трајање традиционалних образаца епске културе, тако да се и карактеристични *епски наратив* неизбјежно наметнуо као основно језгро уметничке приповијетке наших динарских крајева, како је то у своје вријеме уочио још Јован Кршић, пишући о *приповедачкој Босни*. „Душа Босне била је у народној песми која је говорила ’крупне и големе ријечи које душман не разумије а народ разумије’, и она је из народне песме прешла у савремену уметничку прозу целе плејаде босанских приповедача са Петром Кочићем на челу” (Кршић 1979: 160), биљежи он 1928. у предговору зборника Групе сарајевских књижевника под насловом *Са страна замагљених*. Да су епски модели наратива, односно градивни елементи сижеа, преузети из предања (па онда стављени у садејство с грађом коју је уметницима налагала савремена стварност) постали трајна одлика приповједача *најепскијих* српских покрајина, најбоље показују репрезентативни узорци, првенствено Ђоровићева, Кочићева, Андрићева и Ђопићева приповједна проза. О разноликости и богатству усмене књижевне баштине у Босни и Херцеговини најцјеловитије свједочи, поред већег броја других часописа, сарајевска *Босанска вила* (1885–1914), чији су оснивачи и уредници (Никола Кашиковић, Божидар Никашиновић, Никола Шумоња и Стево Калуђерчић) били не само ревносни сакупљачи вуковског кова већ и приповједачи који очигледно потврђују неизбјежан и веома јак траг усмености у уметничкој прози с краја деветнаестог и почетка двадесетог вијека. И они и још многи други њихови савременици били су сакупљачки посебно склони шаљивим народним причама, чија су анегдотска језгра као

оригинални приповједачи веома често наративно користили, *препочињали*. Поред епске матрице наратива, српску приповијетку из Херцеговине и Босне у великој мјери издваја и карактерише и језик, она специфична новоштокав-штина коју својим класичним списима, а најприје својом редакцијом нашег усменог књижевног наслеђа, у највећој мјери афирмише управо Вук, а онда и читава плејада његових настављача. То је *као суза чист*, „течан, звучан народни језик српски, језик којим су писали Његош и Љубиша”, језик који нарочито одликују *живописност израза и богатство речи*, како је о Кочићевом језику писао Скерлић поводом прве збирке *С планине и испод планине* (1955: 185).²

Осим дуготрајног и веома богатог усменог наслеђа било је нешто и писане традиције, обимом оскудне, али дугог трајања, веома инспиративне и жанров-ски разноврсне. Рјеђе, али тим драгоцјеније, рана умјетничка приповијетка улаже у свој текст наслеђе старих српских натписа и записа. Међу натписима посебно су занимљиви епиграфи са гробних плоча, монументалних камених крстова и надгробних мраморова, стећака, јер они, како је то већ уочено, кат-када садрже „ону огољену *језгру приче* из које се прича у сваком тренутку може развити и у којој је садржан основни *модел приче* у структуралистичком смислу ријечи” (Лешић 1991: 62).³ Додуше, по природи намјене, а поготово по при-роди материјала на коме су биљежени, ови натписи најчешће нису распричани. „Стећци су ћутљиви јер су вјерујући”, истиче лијепо и тачно основни разлог њихове лапидарности наш најпосвећенији савремени истраживач ове врсте споменичког наслеђа (Комар 2016: 20). Записи су већ знатно причљивији, мада и њих има од сваке руке, и крајње сведених, са свега неколико штурих података, потенцијално занимљивих само уобразиљи даровитог приповједача, и оних развијених до обима кратке приче. Најчешће су то драматичне лето-писне биљешке о *скрбним и бесудним временима* харања *богомрских Агарјана*, чији се фрагменти дају препознати у склопу историјских приповједака којима су наши писци били посебно склони поткрај деветнаестог вијека. Таква је и она Теодора Љубавића из 1521. о турском заузећу Београда: „Ове године паде султан Сулејман на ријеку Саву са множином Измаилћана и прелажаху ријеку Саву као по суху, то јест по мосту на ону половину Сријема, а други у лађама препловише, јер не бјеше могуће ни тим силним ријекама Измаилћане

² Текст је први пут објављен у *Српском књижевном гласнику* 1903, књ. VIII, бр. 3.

³ Лешић наводи гробни натпис судије Градеше: „В дни бана великаго Кулина бјеше Градеша судија вели у њего. И сазида светаго Јурија. И се лежи у њего. И жена јего рече: *Положите ме у њего*. А се зида Драже Омучанин”, показујући да је у њему садржан нуклеус приче, бартовски схваћен као *синопсис*, који обухвата све неопходне елементе: вријеме и простор, наративну структуру, језичку структуру и смисао приче.

задржати, иако је Угрин имао наду у те силне ријеке, Саву и Дунав, опступише одсвуд славни Београд и друге околне градове и летијаху као крилате змије палећи села и градове. Јао чуда! Тада је та земља трпјела такво насиље, говорим о Сријему, дивна мјеста и села опустјеше, цркве и градове разорише, а славни Београд преда невољно Угрин Измаилћанима. И уђоше у њ агаренска чеда мјесеца августа, 28. дан. А госпођа Јелена, бивша деспотица, невољно остави славни град Купиник и даде се у бјекство преко ријеке Дунава у унутрашњу Угарску, а славну и дивну земљу деспотову Турци поплијенише, лијепи град Купиник разорише мјесеца септембра, 9. дан”.⁴ Теодор и његов брат Ђурађ Љубавић, чувени гораждански штампари (*Служабник* 1519, *Псалтир* 1521, *Молитвеник* 1523), ријетки су међу творцима старих записа које знамо именом и презименом и дјелом, остали су махом непознати, чак и они *чртаоци* који су се потписали као Петар Чајничанин, Дмитар из Својдруга, Дионисије Хиландарац, Јован Светогорац, Гаврило Житомислићанин, Ђуро Заваљанин и сл. Због ријечи које носе чисту патину древности, времена *велике скудели, кад су живи завидјели мртвима*, све њих данас обавија један посебан ореол тајанства и управо по томе су посебно инспиративни.

У фонд писаног насљеђа коме су се обраћали наши први приповједачи спадају још и бесједе, путничка писма и извјештаји, прогласи и завјештања, животописи, мемоарски списи, политички и научни чланци, љетописна проза, те разнолика етнографска грађа. Мање или више, сви ти облици писане ријечи садрже у себи не само занимљиве наративне фрагменте него и најразличитије описе, од пејзажа до портрета, као и непрегледну количину других запажања, коментара и детаља који су прворазредна свједочанства времена.⁵ Ако је ријеч, рецимо, о положају хришћанске раје под турском влашћу, један проглас цркве-

⁴ Текст је из треће књиге Стојановићевих *Старих српских записа и натписа*, а овдје се доноси у преводу Милоша Окуке (2007: 82).

⁵ До појаве првих листова и часописа у Босни и Херцеговини објављивањем овакве грађе посебно се истицао часопис *Србско-далматински магазин* (1836–1873). „Он се ставио у службу српских национално-интеграционих процеса, а средства за остваривање тих циљева препородног карактера били су језик, просвјета, едукација и афирмација аутентичне народне културе. Широко конципиран, алманах (магазин) доносио је на народном језику (са српскословенским елементима) народно језичко благо, земљописне и друге описе разних области Далмације, Босне и Херцеговине, историју појединих општина, манастира и цркава, прилоге из политичке, књижевне и националне историје те књижевне и повијесне радове разних аутора (С. Шолаје, Ј. Памучине, Н. Дучића, А. Марковића-Сломе, И. Ф. Јукића и др.). Магазин се Херцеговини и Босни особито посветио у периоду од 1841. до 1861. године, када га је уређивао Георгије (Ђорђе) Николајевић (1807–1896), који је од 1881. до 1896. живио и радио у Сарајеву, прво као професор и ректор православне богословије, а онда као митрополит дабробосански” (Окука 2007: 51).

не општине сарајевској пастви, поводом турске наредбе о одијевању из 1794. године говори више, а нарочито потресније, од читавих студија: „Али, заиста, прођите се коврђи, раздрљених прса, накривљених капа. До сада смо доста штитили, а сад нам је дошло да кажемо сваки хаирсузлук, јер смо ми прваци доста страдали. Досадило нам је, хоћемо од сада учинити и оно што не ваља, јер ми штитисмо, а ви све по свом како сте научили. А ми овамо страдамо код господе турске. Немојте рећи да вам ово нијесмо казали. А кад који удари на муку, ми му помоћи не можемо, а и да можемо, заиста на зло његово помоћи, зашто смо се до сада трудили, а ви сте на то били глуви. (...) Ми ово не бисмо ништа говорили, али говоре господа. Што ће нам мрмћуци, је ли то за нас? Ми смо раја, то није за нас, и хвала онима који нам то кажу. И ми вама то кажемо, а не друго” (Скарић 1985/II: 155). Узбудљиво је послушати притајени бунт дубоко испод ове декларативне рајетинске покорности, као и осјетити суштинску незаинтересованост и неболећивост ненародних владика према народним патњама које су повремено рађале енергију бунта, што се може препознати у писму митрополита Јосифа побуњеним Дробњацима од 6. децембра 1852: „Немојте за Бога пропадати без невоље, него саставите се лијепо сви разумни и поглавари и послушајте божје заповиједи и моје архијерејско свјетовање и дођите упут одма неколико вас кнезова у Мостар оли ће чусти славнога царскога мемура Исмаил пашу. Ујагмите прије док није дошао с царском војском на вас и небојте се, дођите и слободно ћете се вратити, ако будете на правом путу и што гот вам било тегота, све ће се поправити код царског мерхамета и код царског мемура и немојте ихмалити нимало, но хајте упут амо, зашто послјије смрти нема покајања” (Ђоровић 1999: 284).⁶ Како су само лакоми-слене и неубједљиве морале изгледати ове ријечи дробњачким устаницима, који су добро знали и цијену турских обећања и студену мемлу мостарских тамница! Знао их је добро и поп Крсто Копривица, о коме је, између осталог, у *Гласнику Српског ученог друштва* за 1871. писао доцнији митрополит хаци Сава Косановић: „Ја сам чуо кад сам био мали једну таку поуку од почившег попа Крста Копривице, који Омер-пашине године умрије у мостарској тамници кад с њим бијаше још много поглавара бањских затворено, међу којима и мој стриц. Стрица ми бијаху забољеле очи од великих удараца турских, и

⁶ Занимљив примјер понашања фанариотских владика даје Гавро Вучковић Крајишник у књизи *Робство у слободи или огледало правде у Босни*, коментаришући *Шематизам* који су сваке године издавали босански фрањевци: „То је мислио речени фратар Блаж, да у нашег владике има, а не зна да се љуто преварио, јер од тога у владике ни словца нема, већ се владика и дању и ноћу брине само о своме цепу, који нема дна, дакле се никад не може напунити; њему је само брига како ће свој народ глобити и дерати, а за његово благостање ни најмање се не брине!”

ја му однесох плаветну артију намазану растопљеном смолом и тамјаном да прилијепи на шупље очи. Поп Крсто тада бјеше у оковима и врло болестан. Тад сам чуо од њега ово: 'Браћо моја! Ја видим да ћу умријети, зато замолите тога чувара (стражара) да ми зовну Јанићију (архимандрита Памучину) да ме исповиједи и причести. И ви трпељиво подносите ово страдање, јер знате да је и наш Господ Исус Христос за нас пострадао, а за вјеру његову сви апостоли и мученици. Вијек је ови кратак и лажан. Ми ћемо се некад наћи у царству божијем. Ако који жив измакне из ове проклете тамнице и оде својој кући, нека ми пригледа оно сиротиње, аманет ви бојжи. Мени сви опростите, јер сам од самрти, а вас нека Бог избави од ове невоље.' Тада их је ту помрло шест или девет, а знам да су у путу зауздавали уздом покојног попа Крста и на њему јахали". И оно што је понајвише приповиједање у историјско-публицистичкој прози необичне личности и даровитог писца Гавра Вучковића Крајишника тиче се његових неприлика с турским властима. Посебно су упечатљиви призори из његове породичне хронике, пострадање оба ђеда Теодора, посебно оног по оцу, коме убијају четири сина, од десет колико их је имао, и невоље оца Филипа, који вољом силника остаје и без куће и без здравља. „А неки Омер-бег Кулмовић отме од мога оца кућу, и кад га отац запита зашто му отима, кад је он градио и правио није, ваљани Омер-бег викне на слуге, те мога оца превију преко прага, неки држ` за главу а неки за ноге, а ваљани бег за товарећу мотку, па удри док је могао рукама мицати и онако као мртва избаце га на ђубре, одакле га пријатељи однесу кући и ту кољи овнове, те њине вруће мјешине (коже) полијевај љутом ракијом и облажи око њега, све док се није мало опоравио, од чега покојник однесе календар у леђима у црну земљу, будући је по убојима знао кад ће се вријеме промијенити; – и исти више речени паша пошље једну чету наоружаних разбојника у село, које се зове Суваја, на кућу мога ђеда, матерна оца, покојнога попа Теодора Војновића, зато, што су му тобоже хајдуци долазили, те ти мога ђеда свежи, црквене утвари, књиге и новце све однеси, а кућу која је лијепа била, пороби, сасвим опустоши, па је онда запали, а ђеда коњу за реп привезавши, па пјевајући и пушкарајући право у Бихаћ" (Вучковић 1872: 23).

Све што су наши стари писци биљежили од тридесетих година деветнаестог вијека крцато је историјом, поготово кад је ријеч о љетописцима какви су Прокопије Чокорило, Јоаникије Памучина и Стака Скендерова. Али исто тако је и у случају етнографских или путописних чланака које су писали, примјерице, Коста Хаџиристић, Серафим Шолаја, Богољуб Петрановић и Нићифор Дучић. Поготово је тако код бунтовног и поучитељног Васе Пела-

гића, оштра пера и увијек орног за идеолошке инвективе, чији путопис кроз Босну садржи и оваква мјеста: „Одавде шапнимо ријеци Врбасу да опере и очисти, однесе и подави све рђавштине и све рђаковиће што овај братски народ у три вјере поцијепаше, што га завадише, заглупише, ограбише и ликом опасаше. Овдје морамо се сваки бацити смртним каменом проклетства на гроб некадашњег беге Филиповића, тог некадашњег ’бога бањалучког’, као знак вјечнога презрења што је онако тирански гонио и убијао све оне што се усудише истину и правду говорити, и своју замуку од глобација бранити”; „У Лијевну веле био је до скора један топ – ’крњо’ на коме је писало: ’тако ти светог Луке, не дај се у турске руке’. Из тога натписа видити се може како су мантијашки дух наша стара господа имали. Они су се уздали у светог Луку, а нијесу ћели чути оне народне пословице што вели: ’уздај се у се и у своје кљусе’ и оне друге: ’помози боже! Ал без наше руке ништа бит не може’. Они нијесу ћели мислити да би они поскапали од глади док би им когођ одозго из облака Мојсеовске ’мане’ и печених шева послао” (Пелагић 1874: 7–8). Чак и оно што у ужем смислу није историја данас нам се открива као јединствен податак о времену, људима и језику; таквим сјајем блиста кратак, у фусноту спуштен коментар Јоаникија Памучине уз опис обичаја говорења против урока: „Ове похвалне ријечи свуђ се по Херцеговини напротивно говоре, као на пр. добра момка, нагрђена момка; красне ђевојке, нагрђене ђевојке; лијепа ђетета, бијесна ђетета; ваљана коња, кршна коња; добро је научио, наопако је и ојађело научио и т.д. Једанпут са Загорја из фочанског кадилука налегле кириције покрај манастира Завале у Попову, па се један свратио и видио сву цркву изображену, а он ти брже боље излетио на двор и завикао: О Стеване јадан био! нагрђене цркве, бијесније светаца зађели их јади, а ну амо, да се пуста Бога намолимо” (1867: 58–59).⁷ Описујући српске обичаје у Босни, Богољуб Петрановић пише између осталог како „и наша истурчена браћа Срби светкују Илин дан, као и Ђурђев дан, па и у самом Сарајеву престоници

⁷ Ријечи Фочака кириције које је упамтио и записао Ј. Памучина поновиће по несигурном читалачком сјећању много година касније, 13. јуна 1974, на Буни код Мостара Иво Андрић, како је педантно забиљежио Љубо Јандрић у књизи *Са Ивом Андрићем 1968–1975*, на 357. страници: „Ја пусте цркве и бијесних светаца, да ми се пуста бога намолити’, што рекао један Имоћанин”. Од Андрића их је из Јандрићеве књиге, издање СКЗ, 1977, у наше дане преузео пјесник Рајко Петров Ного као поенту сонета *Андрићева купина*: *Све бежећи од овдашњих бабуна/ Од радогоста до евет-писара/ Омајом ме је заклонила Буна/ И сенком кула несретна владара/ Украј Благаја Богу на ћенару/ Од сваког скрита пева црква мала/ Саслуживо је дроздић у шевару/ И купина је оним пламом сјала/ И зрикавци су вежбали опело/ А кад се Једно у Тројицу свело/ И завртело у роју светлаца/ Из купине је почело да свити/ Ја пусте цркве ја пустих светаца/ Да ми се пуста бога намолити* (Ного 2011: 13).

босанској” и то од подне, јер су их хоће научиле да је до подне *влашки Илија*, а од подне *Алија*, па они вјерују да се и свети Илија потурчио. У том босанском отимању за душе и фратри гледају да ушићаре, служећи под отвореним небом на Илиндан по свом календару како би предатумили народна зборована, али им то не полази за руком (Петрановић 1871: 354). Коста Хаџиристич биљежи како је велики пожар у Сарајеву 1852. године *утаманио и сагорио* све ткачке станове, преслице и зврке (преслице за упредање свиле), тако да се потпуно искоријенио обичај прела у богатијим чаршијским кућама (1866: 665). Још много сличних занимљивих примјера може се наћи у периодичним публикацијама друге половине 19. вијека, попут *Данице*, *Србско-далматинског магазина*, *Гласника Српског ученог друштва*, *Јавора*, *Босанског вјестника*, *Босанске виле*, *Орлића*, *Црногорца*, *Грлице* итд.

Код првих наших приповједача, директно израслих из богатог и још живог усменог причалачког наслеђа, издвајају се у назнакама и неке индивидуалне стваралачке црте, али још више „и неки наиндивидуални обрасци, које су поједини аутори спонтано усвајали према природи свога дара” (Лешић 1991: 218). То значи да се код једне не тако бројне групације писаца сразмјерно лако могу уочити неки карактеристични модели приповијетке, и у погледу наративне технике, и структурирања грађе, као и са тематско-мотивског становишта. Сказ је најчешћа и наомиљенија наративна техника, а кад су у питању структурни модели, јасно се разликују два основна: анегдотски и новелистички. Анегдотски је преузет као најчешћи усмени образац и изразито је причалачког карактера; подразумијева тематски сродне уланчане догађаје, чврсто повезане средишњим ликом, а овлашно уобичајеним наративним *пребацивачима*. Новелистички модел карактерише знатно већи степен стваралачке усредсређености на један изабрани догађај, гдје се чиста наративност уједначава с другим поступцима како би се уобличио цјеловит умјетнички смисао. У погледу тематско-мотивске заснованости могу се издвојити фолклорна приповијетка (етнографска прича), те историјски, мемоарски, баладескни и биографски тип приповијетке.⁸ Први модел се у најширем смислу односи на широку област народног живота и обичаја; други на знамените догађаје и личности из српске историје, каткад и легендарног карактера; трећи му је донекле сродан и ослања се на поучне примјере моралне снаге достојне колективног памћења, с тим што се ту каткад аутор појављује као свједок и учесник. Четврти модел темељи се на љубавном заплету, најчешће с трагичним исходом, док се пети консти-

⁸ У цитираној књизи З. Лешић издваја фолклорни, баладескни и биографски тип приповијетке.

туише као цјеловит животопис познате или анонимне, односно фиктивне особе. Оваква подјела није цјеловита без шаљиве приповијетке, баштињене из усменог стваралаштва, која вјероватно најцјеловитије представља ведри дух и довитљиви ум динарског човјека. Она је тематски изразито широког спектра, а заснована је углавном анегдотално. Овакве приповијетке ствара већи број аутора, а међу њима се истичу: Нико Бесаровић, Петар Мирковић, Лука Грђић-Бјелокосић, Стеван Зимоњић, Дионисије Миковић, Саво Косановић, Богдан Милановић Крајишник, Коста Тубин, Љубомир Мирковић, Никола Кашиковић, Стево Калуђерчић, Божидар Черовић, Васо Кондић. Сви су они, углавном, прве ауторске приповијетке објављивали са претходним искуством сакупљача, што су тијесно повезане ствари. Јер и сакупљачки рад је у великој мјери ауторска креација, имамо ли у виду чувене Вукове ријечи из предговора првом издању *Српског рјечника* да у писању приповједака већ ваља мислити и ријечи намјештати (али опет не по своме укусу, него по својствима српскога језика) да не би ни с једне стране било претјерано, него да би могао и учен читати и прост слушати. Колико су први ауторски прозни састави били у духу народног причања, могу посвједочити већ и сами наслови: *Џенетска хурија*, *Наход Лука*, *Изродили се дукати*, *Нахоче*, *Ништа боље од паметна човјека*, *На теферичу*, *У инат...* Директно укоријењена у народно стваралаштво, ова генерација писаца није донијела, нити је могла донијети, значајнијих умјетничких резултата, али је њихова заслуга велика, јер су својим радом створили неопходне услове за појаву првих правих умјетничких приповједача из Херцеговине и Босне, какви су Светозар Ђоровић и Петар Кочић.

Извори:

1. Вучковић, Гавро Крајишник (1872), *Робство у слободи или огледало правде у Босни*. Прва свеска, Нови Сад: Српска народна задружна штампарија.
2. Ного, Рајко Петров (2011), *Запиши то, Рајко*, Београд: СКЗ.
3. Памучина, Јоаникије (1867), „Покладање месни и бијели поклада у Херцеговини”, *Србско-далматински магазин*. *Љубитељ просвјете и народнога језика за годину 1867* (прир. Герасим Петрановић), Задар: Народни лист.
4. Пелагић, Васо (1874), *Путовање унакрст око цијеле земље*, Београд: Штампарија Н. Стефановића и Дружине.
5. Петрановић, Богољуб (1871), „Обичаји српског народа у Босни”, *Гласник Српског ученог друштва*, XXX, Београд, 353–361.
6. Скарић, Владислав (1985), *Изабрана дјела I–III*, Сарајево: Веселин Маслеша.

7. Ђоровић, Владимир (1999), *Српски манастири у Херцеговини*, Београд: Завод за уџбенике.
8. Хаџиристић, Коста (1866), „Обичаји босански”, *Даница*, Београд, VII/28, 662–665.

Литература:

1. Комар, Горан (2016), *Ђирилични натписи Старе Херцеговине (са прегледом крстова)*, Подгорица: Књижевна задруга Српског националног савјета.
2. Кршић, Јован (1979), *Приповедачка Босна. Сабрана дјела I* (прир. др Војислав Максимовић), Сарајево: Свјетлост.
3. Лешић, Зденко (1991), *Приповедачка Босна I. Конституисање жанра*, Сарајево: Институт за књижевност – Свјетлост.
4. Окука, Милош (2007), *Појања и казивања у скрбна и бесудна времена. Књижев-нојезичка баштина босанских и херцеговачких Срба под турском влашћу*, Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
5. Скерлић, Јован (1955), *Писци и књиге III*, Београд: Просвета.

THE BEGINNINGS OF SERBIAN SHORT STORY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Specific historical circumstances in the ever-turbulent Balkans have caused the prolonged existence of traditional forms of epic culture, so that the characteristic *epic narrative* has imposed itself as the core of an “artistic” short story of the Serbian-speaking regions in the Dinaric Alps, as it was observed by Jovan Kršić, writing about *the story-telling Bosnia*. ‘The soul of Bosnia lay with the oral tradition’, noted Kršić in the foreword to the collection of stories entitled *Sa strana zamagljenih* by a group of writers from Sarajevo. That the epic models of narrative, that is, building elements of the subject-matter, taken from the oral tradition and then combined with the topics imposed to writers by their immediate social surroundings, have become a permanent feature of story-tellers from *the most epic* of Serbian-speaking regions, Herzegovina and Bosnia, is best shown through representative examples of prose writing, by Ćorović, Kočić, Andrić, and Ćopić. The paper deals with narrative endeavours of

their predecessors, most of whom followed in the footsteps of Vuk Stefanović Karadžić as regards to written records of the oral tradition.